

Gregorio Kohon *Bezpowrotnie utracone pewniki*

Eseje o seksualności, kreatywności, historii i wiedzy

Przeł. Danuta Golec

Warszawa: Oficyna Ingenium, 2014

Od kilku lat podejmowany jest trud wydawniczy związany z udostępnianiem polskiemu czytelnikowi współczesnej i klasycznej wiedzy psychoanalitycznej. Trzeba przyznać, że w dużej mierze dotyczy to współczesnej myśli brytyjskiej, a szczególnie tradycji kleinowskiej. Również książka Gregorio Kohona *Bezpowrotnie utracone pewniki* napisana została przez analityka związanego z Wielką Brytanią. Refleksje i koncepcje teoretyczne wykorzystane w tej pozycji wychodzą jednak poza tradycję psychoanalizy brytyjskiej, a w wielu miejscach autor przedstawia swój jawnie krytyczny stosunek do pewnych teoretycznych rozwiązań zaproponowanych przez tradycję kleinowską. Warto zaznaczyć, że Kohon z pochodzenia jest argentyńczykiem, co być może tłumaczy jego zainteresowania psychoanalizą francuską (André Green, Jacques Lacan) oraz wspomniany dystans teoretyczny do silnej przecież, kleinowskiej tradycji. W Polsce znany jest z eseju *Miłość w czasach szaleństwa* wydanego wraz z artykułem André Greena (Green, Kohon, 2008), tekstu *Marzenia senne, symboliczne zubożenie i kwestia innego* (Kohon, 2008a) oraz z artykułu w książce *Współczesna psychoanaliza brytyjska – Kompleks Edypa II* (Kohon, 2008, 2008b).

Książka Kohona to w zasadzie zbiór ośmiu esejów, zgrupowanych w czterech kategoriach (seksualność, kreatywność, historia, wiedza), które są właściwie samodzielnymi tekstami. Wydaje się, że to, co przede wszystkim spaja te teksty, to – jak zauważył Thomas Ogden – niezwykła potrzeba dociekania, zastanawiania się, która odrzuca pewniki, akceptuje niejasność, niepewność i otwartość w rozumieniu człowieka, zarówno poprzez praktykę psychoanalityczną, jak też refleksję nad literaturą i historią. Celowo zaznaczam, że chodzi tu o literaturę *sensu largo*, a nie tylko teksty psychoanalityczne, bowiem Kohon odnosi się szeroko do różnych tekstów, również tych z kręgu literatury pięknej. Erudycyjnie cytuje i powołuje się na licznych autorów psychoanalitycznych, historyków – na przykład na Erica Hobsbawma, czy nawet na psychiatrę – rewolucjonistę Frantza Fanona. Książka, poprzez swoją różnorodność, porusza bardzo różne kwestie, dlatego chciałbym się tutaj skupić na wskazaniu takich jej implikacji, które mogą być ważne głównie dla psychoterapeuty praktyka. Z tego powodu pominię odniesienia do rozdziału, w którym autor rozwija refleksję na temat powieści Stephana Kinga (rozdz. 6), czy do rozdziału poświęconego historii (rozdz. 7).

W pierwszym esej Kohon problematyzuje temat seksualności poprzez pryzmat pojęcia hysterii. Zwraca uwagę, że psychoanalicy (i pewnie nie tylko oni) stracili zainteresowanie tą jednostką chorobową. I nie chodzi tu – jak pokazuje – że jest to kwestia zmian kulturowych, lepszej diagnostyki, ale że problem leży w samym

rozumieniu rozwoju człowieka, a więc w rozstrzygnięciach teoretycznych. Winę ponosi tutaj m.in. tradycja kleinowska, która „przeniosła” fazę kompleksu Edypa do pierwszego roku życia, zmniejszając tym samym wagę konstytuowania się psychicznego znaczenia różnic płciowych oraz znaczenie samego popędu płciowego. Kohon cytuje tutaj wypowiedź Hanny Segal, która jasno stwierdza, że początki tego kompleksu pozostają pod wpływem nienawiści, a nie pożądania i miłości (Kohon, 2014, s. 28). Takie postawienie sprawy spowodowało, że klinicyści kleinowscy zaczęli przywiązywać coraz mniejszą wagę do tradycyjnie rozumianej sytuacji edypalnej. W ten sposób doszło również do wykluczenia z teorii i praktyki znaczenia postaci ojca i jego funkcji (por. też Etchegoyen, 2015, Target, Fonagy 2015). Według Kohona to tradycja francuska, lacanowska zachowała znaczenie różnicy płciowej i znaczenie ojca, m.in. poprzez wprowadzenie rozumienia nieświadomego jako struktury semiotycznej, parajęzykowej oraz poprzez pojęcie fallusa jako pierwotnego znaczącego. Kohon i tutaj jednak dostrzega niewystarczalność takiego rozwiązania, pokazując, że takie rozumienie odchodzi od freudowskiej dosłowności i penisa jako części ciała w stronę niejasnej metafizyki. Lekcja, jaką stąd wynosi – daleka od pewności i jasności – jest taka, że seksualności nie można zredukować ani do biologii, ani do kultury, że edypalność i histeryczność są swoistymi zjawiskami w życiu człowieka (idzie w tym za samym Freudem) i że diagnozy kliniczne są zależne od teoretycznych rozstrzygnięć, czego negatywnym przykładem jest tutaj kleinowski punkt widzenia na seksualność.

Swoje refleksje Kohon kontynuuje w oparciu o analizę zjawiska fetysyzmu. Idąc za Freudem, definiuje fetyszym jako „wsparcie dla penisa, który zawiódł i w ten sposób pozwala uniknąć ryzyka głębokiej rany narcystycznej” (Kohon, 2015, s. 39). Kohon zwraca uwagę, że skupienie się w teorii na fazach preedypalnych i szukanie źródeł różnych patologii właśnie tam, powoduje, że gubi się znaczenie zjawiska fetysyzmu. Zauważa, że psychologia kleinowska, skupiając się na relacji matki z dzieckiem i właśnie na preedypalności, dokonała teoretycznej „kastracji” postaci i funkcji ojca, traktując go jako kogoś, kto ma „matkować matce”, a w efekcie jego penisa sprowadzono do substytutu piersi. Zwraca uwagę na zasadność postulowania istnienia pozycji fallicznej, rozumianej analogicznie do pozostałych pozycji z teorii kleinowskiej jako konfiguracji obron, pewnej struktury psychicznej. Tutaj również ujawnia swój oryginalny punkt widzenia, opisując nieświadome jako właśnie strukturę. Ta, niewątpliwie lacanowska inspiracja, wskazuje na to, że rozwój pozycji psychoseksualnych ani nie jest do końca biologiczny, ani nie jest tylko wynikiem doznań, traum i doświadczeń. To wewnętrzna logika rozwoju struktury psychicznej warunkuje wchodzenie w kolejne pozycje. Kształt intrapsychicznych rozwiązań w tych pozycjach zależy z jednej strony od wcześniejszych, silnych preedypalnych doświadczeń, a z drugiej strony od późniejszych doświadczeń podmiotu zgodnie z opisaniem przez Freuda naznaczeniem wstecznym – *Nachträglichkeit* (por. Laplanche, Pontalis, 1996, s. 150–153). Ojciec zaś to nie tylko postać realna, ale głównie symboliczna (podobnie jak można odróżnić realnego penisa od

symbolicznego fallusa). W swojej funkcji symbolicznej jest obiektem pragnienia matki i jej chęci bycia przez niego pożądaną. To właśnie z tym dziecko konfrontuje się w swoim rozwoju psychicznym i seksualnym w relacji z rodzicami.

Kolejne rozdziały książki przynoszą odniesienie do pragnienia podmiotu i jego pożądania, rozumianego głównie poprzez pryzmat koncepcji Freuda i Lacana, oraz problem pacjentów, których w większości można by pewnie zdiagnozować jako narcystycznych (z punktu widzenia teorii Otto Kernberga), o różnie głęboko zaburzonej strukturze. Szczególnie w przypadku analizy problemu narcyzmu wyraźna staje się pewna wybiórczość zainteresowań teoretycznych autora. Cytuje chętnie Biona, Rosenfelda, McDougall czy też Johna Steinera z jego koncepcją „psychicznego azylu” (Steiner, 2010), ale nie odnosi się w ogóle do prac Kernberga, co wydaje się znacznie zubażać jego rozumienie samego zjawiska, ale przede wszystkim podejścia do możliwości zmiany i leczenia – wydobycia ze wspomnianego psychicznego azylu i rozwiązania koluzji przeniesieniowo-przeciwprzeniesieniowej.

Kolejny z tekstów poświęca Kohon kreatywności, twórczości artystycznej i jej rozumieniu poprzez pryzmat teorii psychoanalitycznych. Fragment ten zawiera wiele ciekawych refleksji, ale warto podkreślić, że i tutaj autor krytycznie odnosi się do tradycji kleinowskiej poprzez polemikę z teorią twórczości Hanny Segal. Z braku miejsca ograniczę się tylko do wspomnienia o tym fragmencie tekstu. Kulminacją zaś książki Kohona jest ostatni z esejów – esej dotyczący wiedzy. I jemu chciałbym poświęcić jeszcze nieco uwagi.

Ostatni z rozdziałów książki jest szczególnie warty przemyślenia ze względu na dominujący współcześnie fetyszizm „faktu naukowego”, czy „badań naukowych”. Kohon nie rozważa tego zagadnienia z perspektywy filozofii nauki, ale z perspektywy samej psychoanalizy, która według niego pokazała, że wiedza w ogóle, ale też teorie analityczne szczególnie, są produktem aktu poznania nierozzerwalnie związanego z nieświadomymi pragnieniami twórcy. Dlatego wedle Kohona nie można o psychoanalizie mówić jako o nauce, szczególnie nauce w sensie pozytywistycznym. Odcina się on również od rozumienia psychoanalizy poprzez pryzmat religii, biologii, medycyny, hermenutyki czy prostej, pragmatycznej skuteczności leczenia. Status wiedzy analitycznej jest dla niego nieoczywisty, skomplikowany i nieredukowalny do prostych podziałów i kategoryzacji. Dość stanowczo wypowiada się na temat niemożności pogodzenia psychoanalizy z pragmatyzmem (szczególnie w amerykańskim wydaniu). W tym punkcie najwidoczniej się myli, jeśli wziąć pod uwagę dokonania zespołów badawczych Glena Gabbarda, Otto Kernberga czy Petera Fonagy’ego.

Książka Kohona w wielu miejscach budzi kontrowersje, ale można powiedzieć, że właśnie nieuleganie pewnikom, wiedzy zastanej, twórcza polemika jest intencją samego autora. Wspólnym mianownikiem poszczególnych esejów jest podkreślanie wagi oryginalnego nauczania Freuda, Lacanowska koncepcja nieświadomego jako struktury i krytyczne nastawienie do tradycji kleinowskiej. Wielką zaletą tej książki jest stawianie pytań, a nie szukanie odpowiedzi, sięganie do różnych frag-

mentów refleksji psychoanalitycznej, przykładów klinicznych i wskazanie na znaczenie kategorii naznaczenia wstecznego (*Nachträglichkeit*) zarówno w rozumieniu dyskursu pacjenta, jak i w ujmowaniu teoretycznym różnych zjawisk życia umysłowego człowieka.

Literatura:

- Etchegoyen A. (2015). Koncepcje ojca w psychoanalizie, przeł. Lech Kalita. W: J. Trowell, A. Etchegoyen (red.), *Po co są ojcowie?* s. 37–60. Warszawa: Oficyna Ingenium.
- Green A., Kohon G. (2008). *Miłość i jej losy*, przeł. D. Golec. Warszawa: Oficyna Ingenium.
- Kohon G. (2008a). *Marzenia senne, symboliczne zubożenie i kwestia innego*, przeł. D. Golec. W: R.J. Perelberg (red.) *Marzenia senne i myślenie*, s. 81–96. Oficyna Ingenium, Warszawa.
- Kohon G. (2008b). Kompleks Edypa II, przeł. D. Golec. W: S. Budd, R. Rusbridger (red.), *Współczesna psychoanaliza brytyjska. Podstawowe zagadnienia*, s. 207–223. Warszawa: Oficyna Ingenium.
- Kochon G. (2014). *Bezpowrotnie utracone pewniki. Eseje o seksualności, kreatywności, historii i wiedzy*, przeł. D. Golec. Warszawa: Oficyna Ingenium.
- Laplanche J., Pontali, J-B. (1996). *Słownik psychoanalizy*, przeł. Ewa Modzelewska, E. Wojciechowska. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Target M. Fonagy P. (2015). Ojcowie we współczesnej psychoanalizie i w społeczeństwie. Rola ojca w rozwoju dziecka, przeł. Lech Kalita. W: J. Trowell, A. Etchegoyen (red.), *Po co są ojcowie?* s. 6–87. Warszawa: Oficyna Ingenium.
- Steiner J. (2010). *Psychiczny azyl*, przeł. M. Żylicz, L. Kalita, M. Lipińska. Gdańsk: Wydawnictwo Imago.

Jakub Przybyła
Gabinet Psychoterapii IMAGO Kraków
Krakowskie Centrum Psychodynamiczne
gabinet.imago@gmail.com
jakubprzybyla@interia.pl